

ПРОБЛЕМИ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ В БУДІВНИЦТВІ

У статті розглядаються питання управління ризиками в будівельній галузі. На базі вивчення класифікації ризиків і способів їх розрахунків виявляються проблеми, які можуть виникнути в будівельних компаніях різних категорій: житловій та промисловій. У статті розглянутий процес ухвалення рішення про ризикове вкладення капіталу в будівельний бізнес, містяться відомі на сьогодні в Україні та за кордоном методи та інструменти аналізу ступеню ризику.

Ключові слова: ризик-менеджмент, будівництво, страхування, фінанси, аналіз, ступінь ризику, витрати, збитки.

TOMASHEVSKA M. V.

Odessa Regional Institute for Public Administration of the National Academy for Public Administration under the President of Ukraine

THE PROBLEMS OF RISK MANAGEMENT IN THE BUILDING BUSINESS

The article reveals the relevant themes for modern business in the building – risk management. This problem gets the special value in the construction industry because in Ukraine a demand is declining on the market of new housing construction and the insurance market is undergoing in the deep reform. A building company itself or an insurance firm has been dealt by risk management traditionally. The article describes the process of taking the decision about the risky investment in the building business. There are methods and instruments of the analysis of risk in Ukraine and abroad. The risk analysis is presented in terms of the costs and losses. The analysis of the appropriateness of costs is focused on the identification of the potential risk's areas. It is based on indicators of financial stability of the firm. The article considers the questions of classification of risks and the problems that can arise for different categories of the building companies.

Keywords: risk management, building, insurance, finances, analysis, degree of the risk, costs, damages.

Вступ

Будівництво, яке раніш було однією з процвітаючих галузей бізнесу в Україні, сьогодні переживає складний період, пов'язаний як із внутрішніми проблемами галузі, так і з нестабільністю в банківській сфері й на ринку нерухомості.

У будівництві ризики найбільш відчутні. Вони виникають за наступними причинами: спостерігається тривалий період часу від моменту виникнення ідеї до одержання результату; значення показників, за допомогою яких розраховується ефективність, мають певний розкид.

У процесі реалізації проектів можуть проявлятися наступні ризики: політичний; соціальний; економічний; екологічний; правовий.

Варіанти ризикового вкладення капіталу й оцінка їх оптимальності розраховуються на основі інформації про навколишнє середовище, імовірність, ступінь і розмір ризику. Це дозволяє вибрати стратегію управління ризиком, а також способи зниження ризику.

Будівельну сферу можна поділити на дві категорії: житлове й промислове будівництво.

Для компаній, що займаються бізнесом у житловому будівництві, технологічні ризики зведені до мінімуму завдяки потоковому методу, але комерційні ризики, що пов'язані зі збутом, поставками, інвестиціями, дуже актуальні.

Для компаній, що займаються промисловим будівництвом, та мають бюджетне або гарантоване фінансування, усе навпаки: комерційні ризики, що пов'язані зі збутом, поставками, інвестиціями — мінімальні, а технологічні ризики досить великі [1].

У житловому будівництві технологічні ризики банальні й не вимагають до себе особливої уваги, тому що будівництво виконується за технологіями, що добре зарекомендували себе, і за жорсткими проектами. Тому будівельні компанії самостійно вирішують, які ризики взяти на себе й що саме застрахувати, виходячи з рівня страхових тарифів.

А от ризики, які пов'язані із зовнішньою інфраструктурою, для компаній, що займаються бізнесом у житловому будівництві, набагато важливіші. І тут часто відбувається підміна ризик-менеджменту на диверсифікованість діяльності — створюється або поглинається інфраструктурна одиниця (робота ведеться із транспортними фірмами, постачальниками, власними проектувальниками й навіть охоронними підприємствами).

Такий підхід має суттєвий недолік, тому що необхідно контролювати не тільки ризики будівельного бізнесу, але й ризики знов створюваних фірм.

Коли замовником виступає держава, комерційні ризики зводяться до мінімуму, але технологічний процес через унікальність об'єктів вимагає особливої уваги. Управління ризиками зосереджується в окремих технологічних ланках. Фахівці, які працюють над проектом, розраховують комплекс заходів щодо запобігання ризиків, які можуть привести до руйнування об'єктів і сусідніх територій. У процесі будівництва дотримання технологій та елементарної техніки безпеки мінімізує такі ризики.

Імовірність виникнення великих ризиків при будівництві унікальних об'єктів усунути неможливо.

Тому напрошується простий захід – страхувати всі будівельні ризики. У будівельному бюджеті виділяється обмежена сума на страхування. Жодна страхова компанія не візьме на себе всю відповідальність. Отут і починається творчий процес управління ризиками — вибір, що саме страхувати.

Ризик-менеджментом традиційно займається сама будівельна компанія або страхова фірма. Це пов'язане з тим, що між ними виникає конфлікт інтересів. Ризик-менеджмент будівельної компанії призначений для того, щоб мінімізувати видатки на страхування ризиків.

Страхова фірма ставить інші цілі. В умовах жорсткого бюджетування страховик стає зацікавленим у грамотному управлінні ризиками, так як якщо не укластися у кошторис, то можна не одержати замовлення. До проведення ефективного ризик-менеджменту підштовхує можливість перестраховування ризиків. Перестраховальники не приймуть неправильно виділені або низько оцінені в умовах бюджетних обмежень ризики.

Страхова фірма в подібній ситуації перебуває у жорстких рамках. Їй необхідно виділити актуальні ризики, по яких можливі великі збитки, і саме їх застрахувати. Можливе страхування майнових ризиків, дорогої техніки, відповідальності перед третіми особами. Виділення найбільш імовірних ризиків, відсікання тих видів страхування, видатки на які цілком можна замінити іншими, більш дешевими попереджувальними заходами, визначення лімітів по типах ризиків і розміри франшиз – усе це завдання страховика.

При ухваленні рішення про ризикове вкладення капіталу, фінансовий менеджер повинен:

- визначити можливий розмір збитку за кожним ризиком;
- зіставити величину збитку й обсяг вкладеного капіталу;
- порівняти власні фінансові ресурси й розмір збитку та визначити, чи не приведе до банкрутства втрата капіталу.

Розмір збитку може дорівнювати обсягу вкладеного капіталу, бути більше або менше нього.

Співвідношення можливого розміру збитку й обсягу власних фінансових ресурсів являє собою ступінь ризику та вимірюється за допомогою коефіцієнта ризику:

$$Kp = Z / \Phi P,$$

де Kp – коефіцієнт ризику;

Z – можлива величина збитку;

ΦP – обсяг власних фінансових ресурсів.

Дослідження ризикових заходів дозволяють зробити висновок, що оптимальний коефіцієнт ризику становить 0,3, а коефіцієнт ризику, що приводить до банкрутства інвестора, 0,7 і більш [2].

Фінансовий менеджер, знаючи можливу величину збитку, повинен визначити, до чого це може привести, яка ймовірність ризику, і прийняти рішення про відмову від ризику, або прийняття ризику під свою відповідальність, або передачу ризику під відповідальність іншої особи.

При передачі ризику фінансовий менеджер повинен визначити й вибрати припустиме співвідношення між страховим внеском і страховою сумою.

Зі збільшенням складності обчислення кількісна оцінка ризиків може проводитися за наступними методами [3]: експертних оцінок; використання аналогів; статистичним; аналітичним.

Ризик може виражатися абсолютним показником — як величина можливих втрат у натуральному або грошовому виразі.

Ризик у відносному вираженні визначається як величина витрат, віднесена або до майнового стану підприємства, або до загальних витрат, або до очікуваного доходу.

Аналіз ризику пов'язаний із вивченням втрат. Залежно від величини ймовірних втрат доцільно розділити ризики на три групи:

- припустимі (втрати не перевищують розрахункового прибутку);
- критичні (втрати, розмір яких більше розрахунковому прибутку, але менше вартості майна);
- катастрофічні (втрати перевищують вартість майна).

Ризик вимірюється величиною ймовірних втрат. При цьому необхідно враховувати випадковий характер таких втрат.

Ймовірність настання події може бути визначена об'єктивним і суб'єктивним методами. Об'єктивним методом користуються для визначення ймовірності настання події на основі розрахунків частоти, з якою відбувається дана подія. Суб'єктивний метод базується на використанні суб'єктивних критеріїв. Ці критерії ґрунтуються на різних припущеннях і судженнях оцінюючого, його особистому досвіді, оцінці експерта, міркуванні аудитора-консультанта й т.п.

В основі оцінки фінансових ризиків закладена залежність між певними розмірами втрат компанії й ймовірністю їх виникнення. Ця залежність знаходить вираження в спорудженні кривої ймовірностей виникнення певного рівня втрат.

Для побудови кривої ймовірностей виникнення певного рівня втрат застосовуються різні засоби: статистичний; аналіз доцільності витрат; метод експертних оцінок; аналітичний спосіб; метод аналогій.

Суть статистичного способу укладається в тому, що вивчається статистика втрат і прибутків, які

мали місце на даному або аналогічному підприємстві, установлюються розмір й частота одержання тієї або іншої економічної віддачі, складається ймовірний прогноз на майбутнє.

Фінансовий ризик, як будь-який інший, має математично виражену ймовірність настання втрат. Ця ймовірність базується на статистичних даних і повинна бути розрахована за достатньо припустимою точністю. Щоб кількісно визначити величину фінансового ризику, необхідно передбачити можливі наслідки якої-небудь дії й ймовірність наслідків.

Середнє очікуване значення пов'язане із невизначеністю ситуації, воно виражається у вигляді середньозваженої величини всіх можливих результатів $E(x)$, де ймовірність кожного результату (A_i) використовується в якості частоти або ваги відповідного значення (X_i):

$$E(x) = A_1X_1 + A_2X_2 + \dots + A_nX_n.$$

У такий засіб обчислюється той результат, який очікується.

Аналіз доцільності витрат орієнтований на ідентифікацію потенційних зон ризику з урахуванням показників фінансової стабільності фірми. У цьому випадку можна просто обійтися стандартними прийомами фінансового аналізу результатів діяльності основної компанії й діяльності її контрагентів (інвестора, продавця, покупця, банку, інвестиційного фонду, підприємства-клієнта, підприємства-емітента й т.п.) [4].

Для визначення видів джерел ризику необхідна наявність надійного інформаційного забезпечення. Уся інформація про характеристики окремих ризиків може бути отримана з різних джерел: разових й постійних, офіційних і неофіційних, придбаних й отриманих, достовірних і сумнівних та ін. У той же час, інформація, що використовується у ризик-менеджменті, повинна бути достовірною, релевантною, якісно повноцінною й своєчасною.

Висновки

Невід'ємним етапом організації ризик-менеджменту у будівництві є організація заходів щодо виконання наміченої програми дій, тобто визначення окремих видів заходів, обсягів та джерел фінансування цих робіт, конкретних виконавців, строків виконання й т.п. Важливим етапом організації ризик-менеджменту є контроль над виконанням наміченої програми, аналіз й оцінка результатів виконання обраного варіанта ризикового рішення. Наявність у фінансового менеджера надійної інформації дозволяє йому ухвалювати оптимальне фінансове або комерційне рішення, впливає на правильність таких рішень і призводить до зниження втрат і збільшення прибутків.

Ефективність функціонування ризик-менеджменту залежить від швидкості реакції на зміну умов ринку, економічної ситуації, фінансового стану об'єкта управління. Тому ризик-менеджмент у будівельній галузі повинен базуватися на знаннях стандартного набору прийомів управління ризиками, на вмінні швидко й адекватно оцінювати конкретну економічну ситуацію, на здатності швидко знайти оптимальне, якщо не єдине, рішення.

Література

1. Оцінка ризиків в будівництві [Електронний ресурс] / Т. Ф. Морозова, Л. А. Кінят // Будівництво унікальних будівель і споруд. – 2013. – № 5(10). – С. 68– 76. – Режим доступу : http://unistry.spb.ru/index_2013_10/6_morozova_kinayats_10.pdf
2. Шегда А. В. Ризики в підприємстві: оцінювання та управління : навч. посіб. / А.В. Шегда, М.В. Головатенко. – К. : Знання, 2008. – 271 с.
3. Донець Л.І. Економічні ризики та методи їх вимірювання : навч. посібник / Л.І. Донець. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 312 с.
4. Томас Л. Бартон. Риск-менеджмент. Практика ведущих компаній / Томас Л. Бартон, Уильям Г. Шенкир, Пол Л. Уокер ; пер с англ. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2008. – 208 с.

Надійшла 19.03.2017; рецензент: д. е. н. Ахламов А. Г.